

Bomen nieuws

**Het iept en kraakt in Amsterdam
Miljoenen bomen te geef
Advocaat van de bomen**

In dit nummer

ZORGEN OM MONUMENTALE LAAN

Om de Broekhuizerlaan in Leersum in haar oude glorie te herstellen moeten honderden eeuwenoude beuken worden geveld. De Bomenstichting heeft een beter plan.

WIE BETAALT DE SCHADE?

Een omgevallen boom kan flinke schade toebrengen aan passerend verkeer of omwonenden. Is de boomeigenaar daarvoor altijd aansprakelijk? Dat hangt er maar van af.

LANGSTE STADSPARK

Het Singelpark in Leiden vormt een zes kilometer lange wandelroute rondom het historische centrum. Hoe bewoners er samen met de gemeente en architecten in slaagden het 'langste, mooiste en spannendste' stadspark van Nederland te maken.

VERDER IN DIT NUMMER:

- Afscheid in stappen.....10
- Het iept en kraakt in Amsterdam.....12
- Miljoenen bomen te geef.....15
- Advocaat van de bomen.....18
- Zilverspar.....24
- Mededelingen.....27
- Treetags tonen belang van bomen.....28

Voorkant: Nachtfoto W.H. Vliegenbos te Amsterdam
Foto: Rogier Alleblas

De nachtfoto's van het Vliegenbos zijn te zien tot 10 februari in Atelier07 aan de Zamenhofstraat 150 unit 07 in Amsterdam. Aanmelden via 0622331257 of r.alleblas1969@gmail.com

Goede zorg voor bomen

Wat een geweldige nachtfoto op de voorkant van Bomennieuws! Met ook nog een leuk verhaal. Om in coronatijd niet de hele dag aan een scherm gekluisterd te zitten, bedacht fotograaf Rogier Alleblas met zijn zonen Lard (13) en Cas (16) een fotoproject: bomen fotograferen in de schemering bij het licht van zaklampen en telefoons. De locatie werd het W.H. Vliegenbos in Amsterdam-Noord, dicht bij huis. Heel simpel was het project niet, omdat ze voor 21.00 uur weer thuis moesten zijn vanwege de avondklok. Het resultaat is bijzonder. Grillige vormen en sprookjesachtige beelden, soms zelfs een kerstsfeer met stralende sterren.

Behalve deze nachtfoto biedt dit winternummer weer een verscheidenheid aan onderwerpen. In het artikel van Gerrit-Jan van Prooijen over de Broekhuizerlaan in Leersum wordt beschreven hoe ingewikkeld goede boomzorg kan zijn. Dankzij de vele giften heeft de Bomenstichting in 2020 een onderzoek kunnen laten doen naar de vitaliteit van deze bomen en een advies laten opstellen over de mogelijkheden zo veel mogelijk bomen en de laanstructuur te behouden. Over de zorg voor bomen gaat het ook in het juridisch artikel van Jasmine Smits en Jilles van Zinderen. Zij bespreken aan de hand van enkele voorbeelden de vaak gestelde vraag wie verantwoordelijk is bij schade door een omgewaaide boom.

Het is al regelmatig in de media geweest, maar Amsterdam moet kilometers kademuren vervangen. Dat betekent nogal wat voor de honderden iepen langs de kaden. Tim Jansma geeft een inkijkje in de problematiek en afwegingen die zijn gemaakt als het gaat om de bomen. In diezelfde gemeente worden, net als in veel andere steden, op het ogenblik gratis bomen uitgedeeld. Hoe verloopt dat en wat is het eindresultaat? Maria van Rooijen ging op onderzoek uit en ontmoette veel enthousiasme en inzet. Mark Rotteveel beschrijft een andere manier om mensen bij bomen te betrekken: letterlijk opschrijven wat bomen 'doen' aan liters wateropvang, zuiveren van lucht en opslaan van kilo's CO₂.

Persoonlijke inzet voor bomen komt naar voren in een interview met een zzp'er. Lodewijk Lamers kapt geen gezonde bomen meer. Hij voelt zich een 'advocaat' van de bomen. Boomspecialist Jan Hilbert heeft grote twijfels over de oorzaak van het omvallen van een 250 jaar oude eik in zijn buurt. Hij ging op onderzoek uit. En wist u dat in Leiden in overleg met bewoners een zes kilometer lang singelpark is gerealiseerd? Reina de Smeth leidt u over de oude vestingwerken rond het historische centrum.

Natuurlijk wordt ook in dit nummer een boomsoort besproken. Leo Goudzwaard beschrijft zes soorten van de zilverspar met prachtige foto's ter illustratie.

Een gezond en bomenrijk 2022!

Hanna Hirsch
Hoofdredacteur

 **Bomen
stichting**

Onzekere toekomst voor de Broek huizerlaan

OM DE BROEKHUIZERLAAN IN LEERSUM IN HAAR OUDE GLORIE TE HERSTELLEN MOETEN HONDERDEN EEUWENOUE BEUKEN WORDEN GEVELD. DE BOMENSTICHTING HEEFT EEN BETER PLAN.

De Broekhuizerlaan maakt deel uit van de historische tuin- en parkaanleg van de Buitenplaats Broekhuizen in Leersum. Het park is tussen 1794 en 1820 aangelegd in landschapsstijl. Beroemde architecten als J.G. Michaël en vader en zoon J.D. Zocher waren hiervoor verantwoordelijk. De Broekhuizerlaan met haar doorlopende zichtas van de Darthuizerpoort naar Wijk bij Duurstede bestond al voordat het park werd aangelegd. De laan is niet alleen vanwege haar structuur van hoge cultuurhistorische waarde, maar ook vanwege haar 200 jaar oude monumentale beuken.

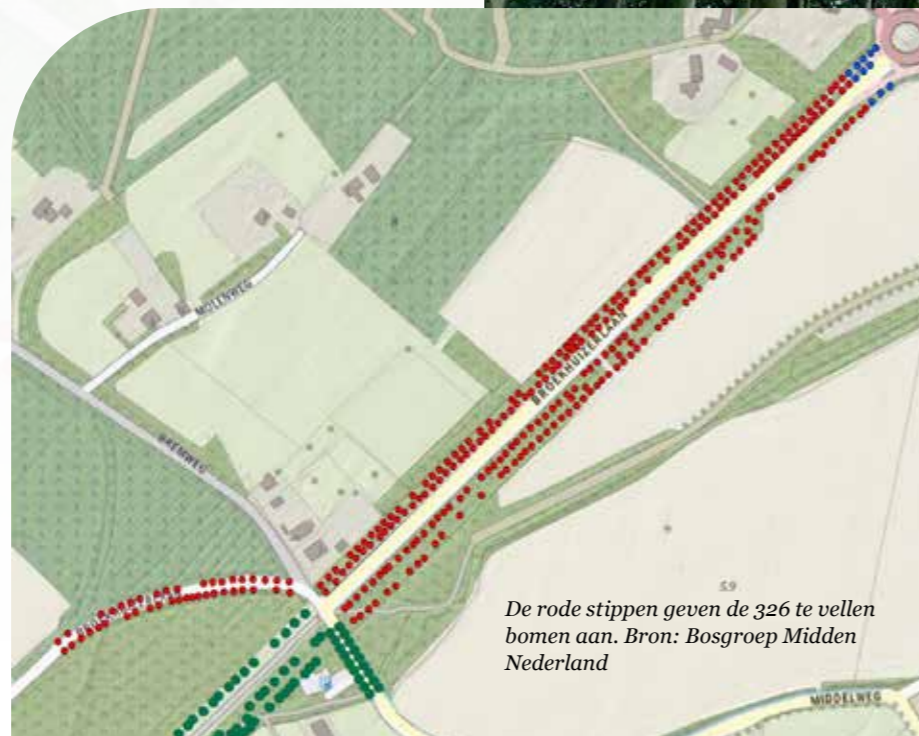
Het oorspronkelijk plantpatroon van de beuken in de laan bestaat voor een groot deel uit vijf rijen: twee aan de westzijde en drie aan de oostzijde (zie kaartje). De laan geeft een perspectief effect doordat het aantal rijen afneemt richting het noorden. De beuken zijn geplaatst in een vierkantverband met een onderlinge afstand van twee Rijnlandse roeden (7,5 meter) en een afstand tussen de rijen van 7 meter. Een deel van de laan is in gebruik als doorgaande verkeersroute.

BOMEN TAKELEN SNEL AF

De laan is aan een drastische opknappingsbeurt toe. De middelste rij aan de oostzijde is grotendeels verdwenen en een groot aantal bomen takelt snel af. Daardoor ontstaan onveilige situaties voor het verkeer. Vanwege die onveiligheid moeten de bomen jaarlijks visueel gecontroleerd worden. De aangetroffen gebreken of verzwakkingssymptomen moeten worden onderzocht en met

gericht beheer worden aangepakt. Door ze op de juiste manier te snoeien, kunnen ze langer blijven staan en leveren ze geen gevaar meer op voor langskomende voetgangers, fietsers en auto's. Aan het instandhouden van zo'n 'afbrokelende' laan hangt natuurlijk wel een prijskaartje.

Om de Broekhuizerlaan in haar oude glorie te herstellen en de verkeerssituatie veiliger te maken, hebben de eigenaren van de laan een paar jaar geleden aan Bosgroep Midden Nederland, die de laan voor hen beheert, gevraagd een plan op te stellen. Volgens dat plan wordt de laan tussen de rotonde in de N 225 (rechtsboven in kaartje) en de Middelweg (rechtsonder in kaartje) in één keer verjongd. Dat betekent dat 326 bomen worden geveld. De nieuwe bomen komen weer in het oorspron-

De rode stippen geven de 326 te vellen bomen aan. Bron: Bosgroep Midden Nederland

Kathedraaleffect

kelijke plantverband te staan. Eerder uitgevallen bomen die niet opnieuw zijn ingeplant worden ook vervangen door nieuwe bomen. Men wil geen beuken maar winterlindes planten, omdat winterlindes beter bestand zouden zijn tegen de verwachte veranderingen in het klimaat.

Na jaren van discussies en protesten van bewoners en natuurorganisaties is de gemeente Utrechtse Heuvelrug eind 2020 toch akkoord gegaan met dit conceptplan. Daar zijn inmiddels verschillende zienswijzen op ingediend. Ook de Bomenstichting heeft een zienswijze ingediend, waarover straks meer.

ONTWIKKELINGSFASEN VAN EEN LAAN

Om goed te kunnen beseffen wat de gevolgen zijn van dit plan is het belangrijk om te weten hoe een laan zich door de jaren heen ontwikkelt tot een monumentale laan. Bij de groei en ontwikkeling van een laan met normaal groeiende bomen die zo groot zijn als een beuk, linde of eik wordt na 40 jaar de jongvolwassen fase bereikt. Er is sprake van functievervulling. Dit houdt in dat de bomen dan een omvang en beeld beginnen te vertonen die men bij de aanleg voor ogen had. De kronen van de bomen kunnen vanaf die leeftijd boven de weg in sluiting komen. Het karakteristieke 'kathedraaleffect' - vooral kenmerkend voor beukenlanen - begint zich te manifesteren. Als de bomen zo'n 80 jaar zijn, zijn ze daadwerkelijk volgroeid en hebben ze hun eindhoogte en optimale kroonvang ongeveer bereikt. Op dat moment is er sprake van een monumentale laan.

Als bomen tussen de 120 en 150 jaar oud zijn belanden ze in de zogenoemde

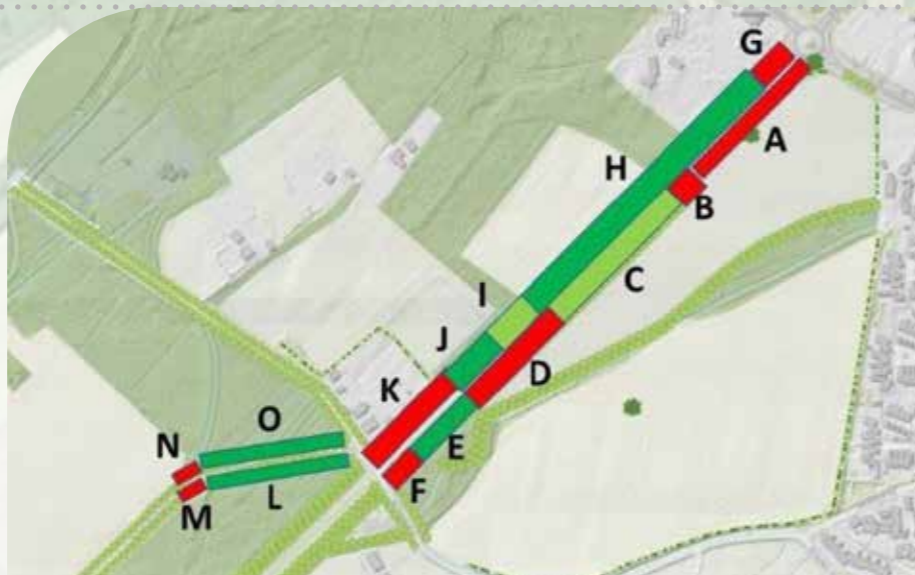

'oude' fase. In deze fase zullen geleidelijk aan meer holtes en inrottingen kunnen ontstaan, afhankelijk van de kwaliteit van zorg en onderhoud. De bomen worden vanuit ecologisch opzicht steeds interessanter en het aantal boombewonende organismen zal in deze fase zeer sterk kunnen toenemen.

Onder Nederlandse omstandigheden zien we dat beuken doorgaans maximaal tussen de 200 en 300 jaar oud kunnen worden. De echte veterane fase, zoals we die bijvoorbeeld kennen bij linde, eik, tamme kastanje en taxus (deze bomen kunnen nog veel ouder worden), komt bij beuken vrijwel nooit voor. Het regeneratievermogen bij met name oudere beuken is veel minder sterk in vergelijking met de hiervoor genoemde soorten.

GEVOLGEN

Als het plan van Bosgroep Midden Nederland wordt uitgevoerd heeft dat verstrekkende gevolgen voor de laan en voor de natuur. Alle nog aanwezige monumentale bomen in dit deel van de laan worden in één keer opgeofferd. De cultuurhistorisch waardevolle laan verdwijnt volledig. Pas als de bomen 40 jaar zijn ontstaat weer een laanbeeld zoals dat ooit bedoeld was. Het duurt nog eens 40 jaar eer de nieuwe bomen de monumentale status krijgen - toe-

Voorgestelde fasering op basis van boombeoordeling. Rood: slechte kwaliteit, lichtgroen: matige kwaliteit, donkergroen: goede kwaliteit.

lating van bomen tot het Landelijk Register van Monumentale Bomen kan pas vanaf een leeftijd van tenminste 80 jaar. Ook dan pas is weer ten volle van het karakteristieke kathedraaleffect te genieten. De ecologische waarden van de oude beuken verdwijnen volledig. Naar verwachting moeten ze 120 tot 150 jaar worden eer ze die waarden terugkrijgen.

Om recht te doen aan de huidige kwaliteiten van de vitale delen van de laan, pleit de Bomenstichting voor een andere aanpak. Daarvoor heeft ze, geholpen met een crowdfundingactie, een onderzoek laten uitvoeren door het bedrijf Exterhold. Uit dit onderzoek blijkt dat grote delen van de laan nog steeds uit vitale beuken bestaan (zie kaartje op

deze pagina). Het is dan ook mogelijk om voor een meer gefaseerde en gesegmenteerde aanpak te kiezen voor verjonging van delen van de laan, over een aanzienlijk langer tijdsbestek. Alleen op plekken waar de bomen zo slecht zijn dat ze veiligheidsrisico's opleveren die met normaal onderhoud niet zijn op te vangen, worden bomen gekapt en herplant. Het grootste deel van de huidige laan kan dan nog gehandhaafd blijven. Het karakteristieke beeld van de laan zal niet volledig verdwijnen maar slechts onderbrekingen laten zien. Veel monumentale bomen kunnen nog enkele tientallen jaren behouden blijven en de ecologische waarde van de laan blijft ook grotendeels in stand. Over de ingediende zienswijzen is nog geen besluit genomen.

ANDERE KIJK OP LANEN

In de tijd dat de Broekhuizerlaan werd aangelegd bestond Nederland voor een groot deel uit woeste gronden en gebieden met hoge natuurwaarden. De aanleg van een imposante laan diende om te imponeren en om te laten zien dat de mens baas was over de natuur door deze naar zijn hand te zetten. In de huidige periode is dat beeld volledig omgedraaid. Het besef dat wij als mens op grote schaal de natuur vernietigen maakt dat er anders naar de diverse waarden die deze laan vertegenwoordigt gekeken moet worden. Een grootschalige aanpak en aanplant die overeenkomt met hoe dat zo'n 200 jaar geleden is gedaan past absoluut niet meer in onze tijd. 🌳

Zichtlijn met betere en slechte segmenten. Foto: Gerrit-Jan van Prooijen

Schade door omgewaaide boom:

Foto: Gerrit-Jan van Prooijen

EEN OMGEVALLEN BOOM KAN FLINKE SCHADE TOEBRENGEN AAN PASSEREND VERKEER OF OMWONENDEN. IS DE BOOMEIGENAAR DAARVOOR ALTIJD AANSPRAKELIJK? DAT HANGT ER MAAR VAN AF.

wie is aansprakelijk?

In beginsel geldt dat iedereen zijn eigen schade moet dragen. In sommige situaties kan schade echter verhaald worden op een ander. De wet bevat regels voor het verhalen van schade. De voorwaarden zijn geregeld in artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek (onrechtmatige daad). Om succesvol schade te kunnen verhalen, moet er sprake zijn van verwijtbaar handelen of nalaten van de boomeigenaar, waardoor schade wordt toegebracht aan een ander. Er staat nergens in de wet wat een boomeigenaar, of diegene die verantwoordelijk is voor de boom, exact moet doen om goed voor een boom te zorgen. Het gaat om een zogenaamde 'ongeschreven zorgvuldigheidsnorm'. Om te bepalen wanneer iemand voldoet aan deze zorgvuldigheidsnorm, heeft de Hoge Raad vier zogenaamde Kelderluikfactoren geformuleerd.¹

¹ Hoge Raad, 5 november 1965, ECLI:NL:HR:1965:AB7079.

Bij schade door bomen komt dat meestal neer op de volgende vragen:

1. Hoe waarschijnlijk is het dat voorbijgangers of weggebruikers niet oplettend en voorzichtig zijn?
2. Hoe groot is de kans dat er schade ontstaat?
3. Hoe ernstig kunnen de gevolgen zijn?
4. Hoe bezwaarlijk zijn de te nemen veiligheidsmaatregelen?

Aan de hand van deze factoren moet worden vastgesteld of de eigenaar van de boom genoeg heeft gedaan om te voorkomen dat er al te grote risico's op schade voor derden ontstaan.

GOEDE ZORG VOOR BOMEN

Er staat dus nergens in de wet exact omschreven wat 'goede zorg voor bomen' moet inhouden of hoe die moet worden uitgevoerd. Maar er zijn wel rechtszaken over gevoerd waardoor er met von-

Foto: Gerrit-Jan van Prooijen

Een plakoksel kan ontstaan op het raakvlak tussen de stam en een doorgaans steil opgaande tak. Wanneer op deze plek bastweefsel van stam en tak tegen elkaar aangroeien door diktegroei, vindt er geen vergroeiing plaats van houtweefsel. De tak is dan als het ware tegen de stam 'aangeplakt'. Hierdoor is de kans op het uitbreken van deze tak vergroot. Wanneer een boom met een plakoksel op een plek staat met veel (verkeers)drukke, is ook het risico op ongelukken verhoogd.

nissen van rechters invulling is gegeven aan deze ongeschreven zorgvuldigheidsnormen. Daarom weten we nu dat regulier onderhoud en regelmatige controles onderdeel zijn van de zorg voor een boom. Controle dient te worden uitgevoerd door een bekwaam iemand. De frequentie van de controle is afhankelijk van de plaatselijke situatie. Bij gevaarlijke situaties door de (drukke) omgeving of als de boom in een slechte staat verkeert zou minstens één keer per jaar een visuele controle moeten plaatsvinden. Heeft de boomeigenaar, naar het oordeel van de rechter, nagelaten zijn boom adequaat te laten onderhouden of contro-

leren, dan heeft hij onrechtmatig gehandeld. Er is ook sprake van een onrechtmatige daad, als de eigenaar wist (of moest weten) van een acuut, te groot gevaar en hij niet meteen passende maatregelen heeft genomen.

TWEE CASUSSEN

Alhoewel de theoretische uitleg van de ongeschreven zorgvuldigheidsnormen van het Burgerlijk Wetboek (BW) misschien duidelijk is, is het in de praktijk soms lastig inschatten wanneer daaraan wordt voldaan. Hoe vaak moet je een boom controleren? Op welke manier moet een boom worden onderhouden? Gelden dezelfde normen voor alle bomen? En als er dan een gebrek aan de boom is, moet je daar dan altijd wat aan doen? En wat dan? Het standaardantwoord van een advocaat is (een beetje flauw, maar wel terecht): het hangt af van de omstandigheden. Dit is goed te illustreren aan de hand van twee voorbeelden uit de jurisprudentie van twee bomen die elk een grote tak verloren. Beide takken vielen op personen en in beide zaken ontstond er ernstig letsel. Maar door de verschillende omstandigheden was de uitkomst voor de slachtoffers ook heel verschillend.

DE PLAKOKSEL

In het eerste voorbeeld ging het om een beuk langs een provinciale weg die in 2000 tijdens een zeer zware storm in het voorjaar een grote, zware tak verloor. Die viel precies op een passerende auto en de bestuurder raakte zwaargewond. De bestuurder sprak de provincie als eigenaar aan. De tak had een plakoksel en de bestuurder stelde dat de eigenaar dat gebrek bij een controle had kunnen zien. Dan had deze tak verwijderd of verankerd kunnen worden en had het ongeval nooit plaatsgevonden. Omdat dit niet was gebeurd, vond de bestuurder dat de eigenaar onzorgvuldig had gehandeld en daarom aansprakelijk was.

Foto: Emil Kappert

De rechtbank paste de Kelderluikfactoren toe en oordeelde anders.² Een boomdeskundige verklaarde dat deze plakoksel al heel oud was en veel stormen had doorstaan. De kans dat de tak zou afbreken, was niet bij voorbaat aannemelijk. Daarnaast was het een ongelukkige samenloop van omstandigheden dat de storm in het voorjaar was. Bomen hebben dan al blad waardoor takken eerder uitbreken. De kans dat deze tak dan ook nog precies op een auto zou vallen, was ook niet groot. Verder woog de rechter mee, dat de maatregelen van verwijderen of verankeren niet gebruikelijk maar wel kostbaar zijn. Als die altijd uitgevoerd zouden moeten worden, zouden veel (oude) bomen met plakoksel gekapt worden. Dat zou ten koste gaan van de leefomgeving. Volgens de rechtbank had de provincie niet onzorgvuldig gehandeld door de plakoksel te laten zitten. In beroep was het gerechtshof in Arnhem het daarmee eens. Ook de advocaat-generaal van de Hoge Raad³ en de Hoge Raad⁴ gingen in cassatie mee met de argumenten van de rechtbank en het hof, waardoor het slachtoffer zijn eigen schade moest dragen.

DE ZUTPHENSE TAK

In de zomer van 2015 brak er ook een grote tak uit een boom, dit keer in Zutphen. De boom stond bij de opstapplaats voor de fluisterboot. Het was een zonnige en windstille dag, waardoor mensen juist onder de paardenkastanje verkoeling hadden gezocht. Er raakten meerdere mensen gewond door het ongeval. Zij spraken voor hun schade de gemeente als eigenaar aan. Bij een eerdere controle bleken er namelijk al gebreken te zijn geconstateerd. De gemeente kwam na die controle eerst eens kijken en besloot niets te doen. Toen enkele maanden later echter aan de kroon duidelijk te zien was dat het heel slecht ging met de boom, besloot de gemeente deze op de kaplijst voor het najaar te plaatsen. Ze had zelf dus ook gezien dat de boom in slechte staat verkeerde. Maar voordat de boom werd gekapt, viel de tak er al uit. In deze zaak vonden de rechtbank⁵, het gerechtshof⁶ en onlangs ook de procureur-generaal bij de Hoge Raad⁷ en de Hoge Raad zelf⁸ dat de gemeente onvoldoende zorgvuldig had gehandeld. De gemeente wist dat de boom in slechte staat verkeerde en op een gevaarlijke plek stond. Al te grote risico's hadden eenvoudig weggenomen

² Rechtbank Gelderland (Arnhem), 4 oktober 2006; ECLI:NL:RBARN:2006:AZ4006

³ Parket bij de Hoge Raad, 31 mei 2013; ECLI:NL:PHR:2013:19

⁴ Hoge Raad, 17 juli 2013; ECLI:NL:HR:2013:102

⁵ Rechtbank Zutphen, 4 januari 2019; ECLI:NL:RBGEL:2019:8

⁶ Hof Arnhem-Leeuwarden, 20 april 2020;

ECLI:NL:GHARL:2020:3428

⁷ PHR, 28 mei 2021; ECLI:NL:PHR:2021:559

⁸ HR, 19 november 2021; ECLI:NL:HR:2021:1722

kunnen worden door bijvoorbeeld een hek rondom de boom te zetten of de opstapplaats een stukje te verplaatsen. Door dat niet te doen, was niet voldaan aan de 'zorgplicht' en dus was in deze zaak de gemeente aansprakelijk.

Wanneer een boom schade veroorzaakt bij derden, is het dus niet zo dat de boomeigenaar automatisch aansprakelijk is. De benadeelde moet aantonen dat de eigenaar onvoldoende zorgvuldig is geweest. Als een boom regulier onderhoud heeft gehad en regelmatig is gecontroleerd, is de kans op aansprakelijkheid niet zo groot. Worden er gebreken in de boom gevonden, dan is het zaak om in te schatten hoe groot de kans op een ongeval is, zodat afgewogen kan worden of er gepaste maatregelen nodig zijn. Maar het mag duidelijk zijn dat een boom nooit helemaal veilig hoeft te zijn. Dat kan immers ook niet. 🌳

Paardenkastanje bij de opstapplaats van de fluisterboot in Zutphen enkele dagen voor het uitbreken van de grote tak rechts.

Foto: Rob Weiner

TOTAAL ONVERWACHT IS EEN EEUWENOUDE EIK IN HET UTRECHTSE GROENEKAN OMGEVALLEN. EEN HARDE WIND EN NATTE BODEM LIJKEN DE BOOSDOENERS. MAAR IS DAT WEL ZO?

Was het een voorgevoel? Zangeres en kunstenaar Helene Kalisvaart heeft de eik vrij recent nog vereeuwigd op een winters schilderij.

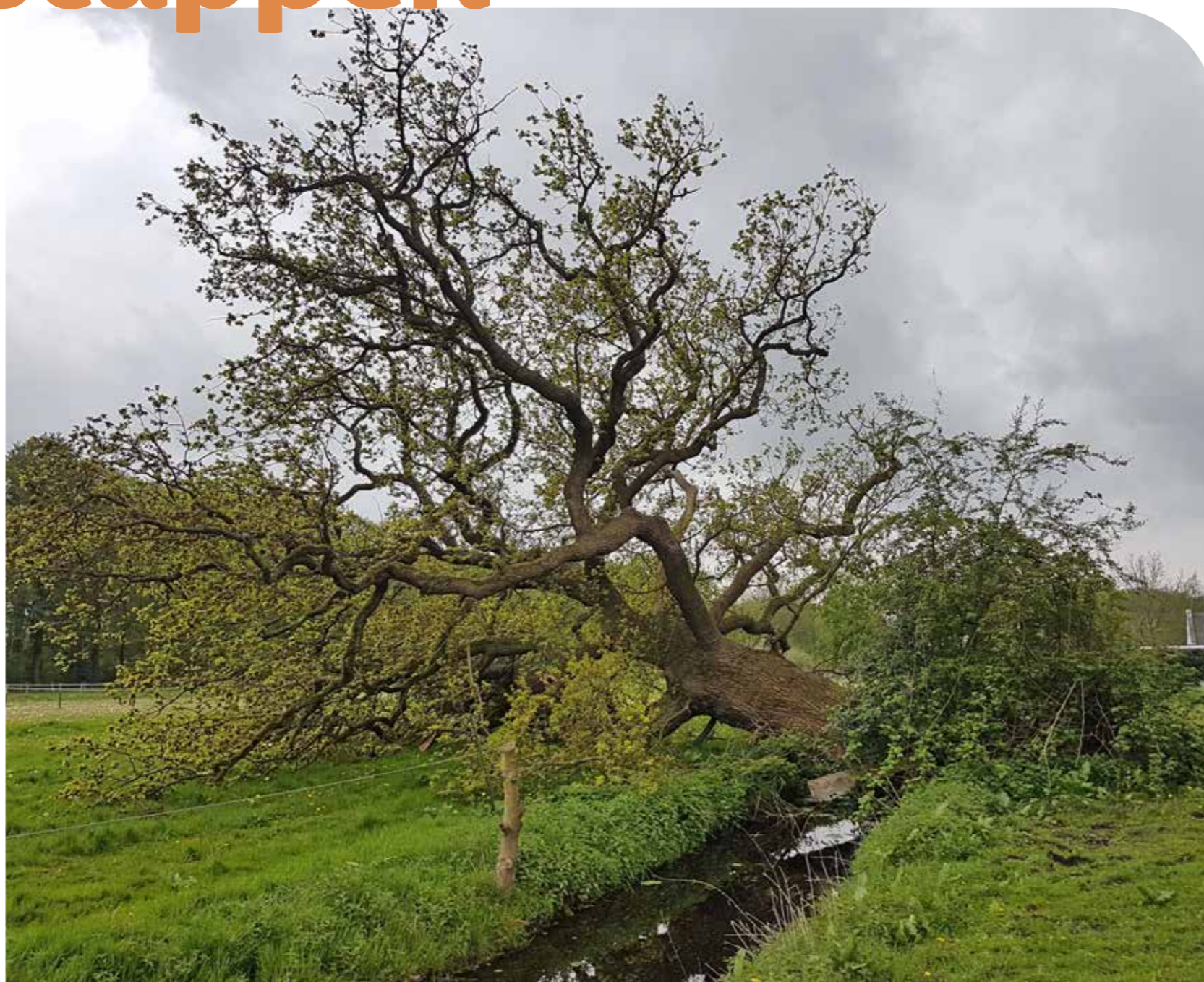
Afscheid in stappen

'250 jaar oude eik geveld door storm.' Die melding verschijnt op 4 mei op de dorpsapp van Groenekan met daarbij een link naar een artikel op RTV Utrecht. De harde wind wordt mede als oorzaak aangedragen. Een collega-deskundige wijst nog op de hoge grondwaterstand en een te kleine kluit als gevolg van vertrapping en verdichting door vee.

Het verhaal blijft me triggeren. Ik woon in dat dorp en dit prachtexemplaar van een eik stond als een soort baken of landmark goed zichtbaar midden in een paardenweide. De boom was zo sterk en vitaal dat ik hem in mijn verbeelding over honderd jaar nog zag staan. Opeens is deze eik omgevallen. Dat doet me wat en gezien alle reacties op sociale media ben ik niet de enige.

Maar nog iets zet me aan het denken nadat ik een dag later de ravage vanaf een afstand heb bekeken. De boom was net begonnen met uitlopen, dus de windbelasting moet nog beperkt zijn geweest. Er is ook geen enkel stuk van de kluit mee omhoog gekomen, hoewel de boom volledig plat ligt. En vanuit mijn gebiedskennis weet ik dat het weiland waarin de boom staat redelijk droog is. Hoog grondwater als een van de oorzaken? Mijn nieuwsgierigheid is de tweede trigger.

Soms ga ik, als een grote boom is omgevallen, ernaartoe. Niet als ramptoerist, maar vanuit vakkundige interesse. Van gesneuvelde reuzen, waarbij de onderstam en het wortelstelsel bloot liggen, valt veel te leren. Wat was de zwakste schakel? Hoe is deze ontstaan? Was het zichtbaar en te voorkomen? Allemaal vragen die boomdeskundigen bij een expertise voor bijvoorbeeld een rechtbank moeten beantwoorden met een op goede waarnemingen gebaseerde onderbouwing.

HOUTAFBRAAK DOOR WITROT

Op een ochtend eind mei loop ik met wat handgereedschap naar de boom toe. Wat ik aantref zou een ideaal oefenobject zijn voor cursisten van de opleidingen voor boomspecialisten. Tussen de wortelaanlopen, waar de zijwortels in de stam overgaan, is zo weinig hout over, dat je waarschijnlijk onder de boom door naar de andere kant kon kijken toen die nog stond. Zones met door witrot vermolmd hout wisselen elkaar af met stukken bruinrot die vooral in de pit of kern zitten. Her en der is een oude en losstaande afgrendelingszone of demarcatielijn te zien. Ook in de aanzetten van de hoofdwortels zie ik vergaande houtafbraak door witrot. De rhizomorfen van de honingzwam op meerdere plekken zijn dan ook allesbehalve een verrassing. Daarnaast kom ik nog een jong vruchtlichaam van de dikrandtonderzwam tegen. Van de bruinrotveroorzaker zijn geen sporen of vruchtlichamen te zien. Zwavelzwam? Niet onwaarschijnlijk.

De vitale eik met een stamdiameter van ruim 1,5 meter viel op 4 mei 2021 om.

links: In de wortelvoet en de wortelaanlopen blijkt ca. driekwart van het hout in een vergevorderd stadium van afbraak of reeds verdwenen te zijn.

rechts: Jaarringen tellen met behulp van een loep. De boom was ca. 250 jaar oud.

De bruinrot is deels door de biefstukzwam veroorzaakt.

Hoe zou ik in een expertise het beste kunnen beschrijven wat er is gebeurd? We gebruiken bij bomen de term verankering. Die was hier dus niet sterk genoeg. De vergelijking met het anker van een boot is niet zo makkelijk omdat het daar gaat om een ander krachtenspel dan bij een boom. Maar je zou kunnen zeggen dat het anker van de boom uit alle fijne vertakte wortels bestaat. Zij zorgen voor houvast in de grond. De grotere wortels naar de stamvoet toe fungeren als een soort ankerketting. De grootste krachten treden echter op in en vlakbij de stamvoet en het eerste stuk van de wortelaanzetten. Uiteindelijk is onze grote eik in de paardenweide door haar hoeven gezakt doordat de wortelaanlopen en de kern van de stamvoet voor ruim driekwart waren aangetast. De oorzaak hiervoor kan tientallen jaren terug liggen. Misschien is er herhaaldelijk vlak langs de boom geploegd of heeft een kraan bij het uitdiepen van de sloot schade veroorzaakt. De betreding door paarden of vee kan ook een factor zijn geweest.

BIEFSTUKZWAM

In september ga ik nog een keer naar de inmiddels afgezaagde eik toe. In een sleuf drie meter naast de boom kom ik zeer humusrijke zandgrond tegen met op 80 cm diep een overgang naar licht geelbruin en humusloos zand. De grond is hier vochtig, maar nog niet nat en er zijn geen tekenen van reductie. De doorworteling is over het hele profiel goed. Heerlijke grond voor een eik. Op een van de wortelaanlopen zit inmiddels een vruchtlichaam van de biefstukzwam. Got you, bruinrot!

Ik kniel op de schuinstaande stobbe om met een loep jaarringen te tellen. Ik kom op 250. Dus de boom is werkelijk rond 1771 hier geplant of ontsproten! In dat jaar had ene Hendrik Copijn in ons dorp net het fundament gelegd voor een hele dynastie van boomkwekers en tuinarchitecten. Mozart was een puber en de Franse revolutie moest nog plaatsvinden! Het raakt me dat dit monument er niet meer is. Iets minder in het zicht staat op ruim honderd meter afstand gelukkig nog een eik van vergelijkbaar formaat. Een kleine troost. Dag eik. 🍂

IN VERSNELD TEMPO VERVANGT AMSTERDAM 200 KILOMETER KADEMUUR. DE KARAKTERISTIEKE IEP LEGT DAARBIJ MEERMAALS HET LOODJE. NIET ALTIJD TE VOORKOMEN, MEENT HERMAN BEST, ADVISEUR BOMEN EN GROEN VAN DE GEMEENTE. ZEKER WEL, BEWEREN BEWONERS.

Het iept en kraakt in Amsterdam

Voor de kademuurvernieuwing van de eerstkomende vijf jaar zijn ongeveer vijfhonderd bomen onderzocht. De helft daarvan zou moeten worden gekapt, 150 bomen worden mogelijk verplant. Aan Herman Best de vraag wat de reden hiervan is.

Herman Best: 'Amsterdam heeft een gigantisch areaal aan kademuuren, gefundeerd op houten palen en houten vloeren. De kades zijn slecht onderhouden, waardoor we nu echt moeten ingrijpen. De muren zelf zijn op veel plekken zwak en kunnen instorten; dat is eerder gebeurd. Sommige palen en vloeren rotten. Bomen staan boven die vloeren. Vroeger vervangen we her en der een kademuur. Nu willen we jaarlijks twee kilometer vervangen door een betonwand. We vragen niet meer per boom, maar per gebied een kapvergunning aan.'

Foto: Herman Best, Ingenieursbureau Amsterdam

Waarom kunnen de bomen niet behouden blijven?

'De bomen staan soms te dicht bij de kade. De cruciale worteling zit tussen kademuur en stam. Boom en kade houden elkaar vast, wortels zijn verweven met kabels en leidingen. Als je daar gaat hakken en zagen, dan redt de boom het niet. Kadevernieuwing heeft altijd grote impact op een boom. Je creëert stressfactoren. De wortels kunnen worden aangetast, bij hevige wind verliest de boom zijn stabiliteit. Dan is het niet veilig en kan die boom niet blijven. Om kap te voorkomen, proberen we jonge bomen te verplanten. Waar we hebben gekapt, planten we nieuwe bomen en creëren we optimale groeiplaatsen.'

Foto: Jordy Jakobs

Iep van de Herengracht wordt via het water vervoerd naar Amsterdam Zuidoost om te worden herplant.

In het programmaplan voor de kades staat dat er geen technische oplossing beschikbaar is om bomen te behouden. Is in de aanbesteding naar boombehoud gevraagd?

'Er zijn verschillende aanbestedingen geweest. Het uitgangspunt was het waarborgen van veiligheid en het functioneren van de stad. De laatste jaren zijn mensen zich meer bewust geworden van het belang van bomen en werd boombehoud ook onderdeel van de aanbesteding.'

Bewoners van onder meer de Leliegracht protesteerden tegen de kap. Zij wijzen naar alternatieven in Schiedam en Leiden, waar de oude constructie niet is vervangen maar verstevigd. Hoe hebben jullie daarop gereageerd?

'We hebben beoordeeld of die alternatieven toepasbaar zijn in de Amsterdamse situatie. Er zijn altijd verschillen

in constructie en ondergrond. Amsterdam heeft een specifieke bodem: slap, veenachtig, moerasachtig. Wat elders werkt, zal hier niet zomaar werken. Het is een ingewikkelde interdisciplinaire opgave waarnaar we kijken met boomspecialisten, geotechnici en constructiepartners. We zijn in eerste instantie niet transparant geweest over hoe we omgaan met bomen. Daarvan hebben we geleerd. Met het Comité Westelijke Grachten-gordel is nu een convenant getekend om te proberen enkele beschermwaardige bomen aan de Leliegracht te behouden.'

Welke invloed heeft dit convenant op de toekomst van de iepen?

'Kadevernieuwing op plekken met beeldbepalende en monumentale bomen is, waar veilig, naar achteren geschoven in de planning. Intussen zoeken we met specialisten en partners naar oplossingen voor behoud van deze bomen. Uiteindelijk kom je dan bij een 'go' of 'no go' en kan het zijn dat er toch nog bomen sneuvelen.'

'Je moet onveiligheid onderbouwen'

Eveline van Nierop is lid van de werkgroep Behoud Beeldbepalende Bomen van het Comité Westelijke Grachtengordel, dat een petitie opzette om kap aan de Leliegracht te voorkomen. 'We zitten eindelijk aan tafel, maar er moet nog veel gebeuren.'

'De binnenstad is één klomp steen. In het centrum is de temperatuur al 10 graden hoger dan in de rest van de stad. De gemeente heeft recent een klimaatadaptatieplan opgesteld waarin bomen een belangrijke rol spelen. Dan is de voorgenomen kap toch niet te rijmen? Onze bomenwerkgroep ging vragen stellen, maar we kwamen niet aan tafel. Toen stapten we als comité naar de voorzieningenrechter om de geplande kap direct te voorkomen. We verloren, omdat de wethouder alles op 'veiligheid' gooide. Terwijl je de onveiligheid juist moet onderbouwen. Wij ontdekten dat er alternatieven zijn, waarbij bomen behouden blijven, zonder extra kosten of vertraging. Onze advocaat heeft een WOB-verzoek (Wet Openbaarheid van Bestuur) gedaan om alle e-mails en WhatsApps rond het project te mogen inzien. Daarvan is de gemeente geschrokken. Nu is er een convenant getekend en vindt er overleg plaats over het ontwikkelen van een methode van kadewandherstel met behoud van de bomen. Huib Snee zit als onafhankelijk adviseur namens het comité bij het projectteam aan tafel. Dat is uniek, maar er moet echt nog wel iets gebeuren om de overgebleven honderdjarige bomen te behouden. Amsterdam is 's werelds iepenstad. Bomen zijn onlosmakelijk verbonden met het beschermde stadsgezicht. Gaan we dat nu echt weggooien?'

Iepen die behouden blijven op de Prinsengracht.

Iel iepje of waardig vervanger?

Ook de hoogresistente cultivars die gekapte of verplante iepen vervangen, roepen discussie op. Volgens het Comité Westelijke Grachtengordel zullen deze iepen niet dezelfde hoogte en hetzelfde kroonvolume bereiken, met als gevolg meer hittestress. Herman Best heeft meer vertrouwen. 'Ze kunnen echt wel groot uitgroeien, kijk hoe ze staan in de straten op IJburg. Aan de gracht hebben we doorgaande groeiplaatsen gecreëerd, zodat ze de ruimte krijgen.' Huib Sneep is het met hem eens. 'De pubers zien er smal en schraal uit, maar laat ze eens tien jaar doorgroeien.'

Huib Sneep: 'Je kunt de bestaande kademuur plaatselijk verticaal doorboren en in en achter de kademuur funderingspalen aanbrengen. Zo worden de kade en het onderwaterbeton ondersteund en ontstaat een nieuwe fundering.'

'Bomen houden de kade juist overeind'

Huib Sneep wordt gezien als dé specialist als het gaat om boombehoud bij kadeherstel. Als onafhankelijk adviseur maakt hij deel uit van het gemeentelijk projectteam voor de Leliegracht. 'Je moet bereid zijn het wiel opnieuw uit te vinden.'

'Ik voorzag een lange vechtscène tussen bewoners en de gemeente en dacht: dat niet. Ik zie mezelf meer als mediator dan puur als boomtechnisch specialist. We moeten niet blijven hangen in ons eigen gelijk. Ik denk dat we nog veel bomen kunnen behouden. Bij iedereen zie ik die wil ook wel, ook bij het projectteam van de gemeente. Maar, het woord 'boom' kwam aanvankelijk in de aanbestedingsvraag niet voor. Er is geredeneerd vanuit een technisch vraagstuk. Alle andere belangen zijn ondergeschikt. Het is lastig om dat tij te keren. Door de weerstand van bewoners is er toch iets gaan draaien.

Technisch is het mogelijk om, op tijd en binnen het budget, alle bomen te behouden. In Schiedam is vanaf 2012 zo'n 1,2 kilometer kademuur hersteld in zes maanden tijd, zonder kap en met groeiplaatsverbetering. Daar was boombehoud een belangrijk uitgangspunt in de aanbestedingsvraag. Boskalis vroeg mij mee te denken in een multidisciplinair team. Onze oplossing is om de kademuur onzichtbaar te stabiliseren en te versterken met stalen balken en palen, om daarna het metselwerk van de kade te herstellen. Er zijn in Amsterdam geen situaties bekend waarbij bomen en kademuren samen zijn ingestort. Bomen houden de kade juist overeind.

In Schiedam hebben we in de voorbereidingsfase van het kadeherstel 25 van de 100 bomen vrijgegraven. Wat zagen we? Eén doorlopende wortelzone die niet alleen ecologische waarde heeft, maar die er ook voor zorgt dat de kade overeind blijft. Er wordt wel gezegd: als de boom heen en weer wordt geslingerd, dan drukt dat de muur omver. Als dat zo was, stond er geen muur meer overeind. Wortels van monumentale bomen strekken zich uit tot wel 10 meter buiten de stam, ze verbinden de gronddeeltjes en houden het geheel zo bij elkaar. Een lichte, flexibele, maar sterke constructie. Van Schiedam, en van andere locaties waar ik meedacht over kadeherstel, heb ik geleerd dat alles mogelijk is als deskundigen met elkaar in een snelkookpan gaan. Maar dan wel op basis van gelijkwaardigheid en bereidheid het wiel opnieuw uit te vinden. Op die manier proberen we er in Amsterdam nu ook uit te komen.'

NEDERLAND KRIJGT ER DE KOMENDE JAREN MILJOENEN BOMEN BIJ. ALTHANS, DAT IS DE BEDOELING VAN DE DIVERSE CAMPAGNES OM BOMEN WEG TE GEVEN. DE ANIMO ONDER VRIJWILLIGERS EN BOMENLIEFHEBBERS IS GROOT. MAAR EEN ENKELE KANTTEKENING IS ER OOK.

Miljoenen bomen te geef

Terwijl op zaterdag 6 november de Dam in Amsterdam langzaam volstroomt met deelnemers aan de Klimaatmars, vindt in de tuin achter het Tropenmuseum een andere klimaatactie plaats. Hier deelt De Gezonde Stad, in opdracht van de gemeente Amsterdam, gratis bomen uit. Inwoners mogen kiezen uit een wilde peer, zwarte appelbes of een sporkehout. Het zijn kleine boompjes, hooguit één meter. Een uur na de start staat er al een flinke rij. Twee dames van de oudercommissie van basisschool De Zuiderzee op IJburg hebben zich gemeld voor vier appelbessen. Ze mogen er acht meenemen en als er aan het eind van de middag nog exemplaren over zijn, mogen ze die ook nog komen ophalen, zo zegt de uitgeefster achter de kraam toe. De dames gaan ze planten op het schoolplein. Voordat ze weglopen nemen ze nog

een foldertje met plantinstructies mee. Ze vinden het een fantastische actie. Net als de volgende klant. Hij heeft vier appelbessen uitgekozen, omdat hij hoopt dat de bessen veel vogels zullen aantrekken. Eén boom komt in zijn tuin te staan, één in de kippenren en twee komen op het achterpad, dat hij samen met de burens wil gaan vergroenen. Om half één zijn al honderd boompjes uitgedeeld en zo te zien zullen de overige 1.400 aan het eind van de dag ook wel zijn vergeven.

MEER BOMEN NU

De uitdeelactie in Amsterdam is een van de vele boomweggeefacties die momenteel plaatsvinden. Zo startte vorig jaar de actie Meer Bomen Nu van Urgenda, Caring Farmers en Stichting MEERgroen. De actie houdt in dat vrijwilligers,

onder begeleiding van ecologen en boswachters, overdadige en ongewenste zaailingen in parken en natuurgebieden verzamelen en naar een plek brengen waar ze kunnen uitgroeien tot volwaardige bomen. Vervolgens worden ze gratis uitgedeeld aan boeren, burgers en bedrijven. 'Ieder jaar', zo mailt Hanneke van Ormondt van Urgenda ter verduidelijking, 'maakt een boom tientallen tot honderdtallen zaailingen aan. De meeste hiervan overleven het niet. Ze krijgen te weinig licht, staan te dicht bij het pad, of één soort gaat overheersen. Vaak verdwijnen deze in de versnipperaar. Deze campagne is een goedkope manier om Nederland veel sneller te vergroenen.'

Vorig jaar gaven ze een half miljoen bomen en struiken weg: van een enkele boom voor een particuliere tuin tot tienduizenden bomen voor een startend voedselbos. Volgens de website van Meer Bomen Nu staat voor deze winter de teller op 1 miljoen. Aanvragen zijn er genoeg; nu gaat het vooral om het vinden van zaailingen. Via de website kunnen vrijwilligers aangeven waar zaailingen te vinden zijn en via de 'Bomenplanner' kunnen ze zien op welke dag de bomen zullen worden geoogst, zodat ze kunnen meehelpen.

PLANBOOM

Een andere grote campagne is PlanBoom van de Natuur en Milieufederaties. Hierbij is het streven om de komende vier jaar 10 miljoen bomen te planten. De actie is in 2020 gestart. Volgens de website zijn tot nu toe 544.734 nieuwe bomen en struiken geplant. In Brabant slaagde de Brabantse

Milieufederatie (BMF) er samen met het Brabants Landschap en IVN Brabant in vorig jaar 40.000 bomen extra te planten; dat moeten er dit jaar 57.000 worden. Jesper Bekkers van BMF vertelt hoe dat in zijn werk gaat. 'Onze vrijwilligersgroepen zoeken locaties in het buitengebied waar geplaat kan worden. Brabantse kwekers leveren hiervoor het plantmateriaal. Financieel wordt dat mogelijk gemaakt door donaties van onder andere de Nationale Postcode Loterij. Vrijwilligers planten zelf de boompjes. Ook kunnen lokale natuur- en milieugroepen uitdeelacties organiseren voor particulieren.' Daarnaast deelt een toenemend aantal gemeenten bomen uit, vaak in samenwerking met één van de twee landelijke campagnes. De animo onder zowel vrijwilligers als particulieren is groot. Zo vertelt Anouk van Zanten van Duurzaam Den Haag, die de uitdeelactie voor de gemeente organiseert, dat er aanvankelijk duizend bomen zouden worden weggegeven. 'Er waren zo veel aanvragen dat we er 450 bij gedaan hebben.'

GEEN CONTROLE

Maar slaan al die bomen en struiken, zeker als het om particulieren gaat, ook echt aan? Dat hopen we wel, zeggen Bekkers, Van Zanten en Jitske van der Goot van De Gezonde Stad in Amsterdam. Controleren doen ze niet – dat is praktisch onmogelijk. Wel krijgen alle mensen plantinstructies mee en zijn op de websites van de verschillende organisaties de nodige tips te vinden. Zij wijzen erop dat de campagnes weliswaar bedoeld zijn om klimaatverandering tegen te gaan, maar dat het

Foto: Hanna Hirsch

er ook om gaat mensen bewust te maken van het belang van bomen en hen handvatten te geven om zelf iets bij te dragen aan een gezondere leefomgeving. Van Zanten: 'We willen zo veel mogelijk mensen betrekken bij het vergroenen van de stad.' En Bekkers: 'Wij willen laten zien hoeveel je kunt bereiken door vrijwilligers in te zetten.' Bij Estelle Hirsch uit Deventer is zo'n gratis boom wel aangeslagen. Toen Bomenstichting Deventer enkele jaren geleden bomen uitdeelde, meldde ze zich onmiddellijk aan. 'Ik wilde graag een boom in de tuin. We kozen een sierappelboom, die we zelf moesten ophalen bij de kwekerij. We kregen plantinstructies mee, zelfs steunpalen. Hij groeide goed, gaf veel appeltjes en trok veel vogels aan. Inmiddels ben ik verhuisd; jammer genoeg kon ik hem niet meenemen.'

KANTTEKENING

Toch plaatst Anton Dekker, voormalig boomspecialist bij de gemeente Apeldoorn en als gepensioneerd nog steeds actief in de bomenwereld, onder andere bij de Bomenstichting Zutphen en bij IVN Apeldoorn, enkele kanttekeningen bij de weggeefacties. 'Er zijn mooie ontwikkelingen gaande. Landbouwgrond wordt teruggegeven aan de natuur. In het rivierengebied verschijnen weer heggen, er komen houtsingels op de Veluwe. Dit gebeurt onder deskundige begeleiding. Met de tegelwippen-actie wordt hemelwater gebufferd zodat er minder naar het riool stroomt. Ook een prima actie, zolang stenen plaatsmaken voor bloemen, planten en gevelbegroeiing. Maar bij de uitdeelacties aan particulieren gaat het om inheemse bomen en struiken als berken, essen, hazelaars, lijsterbes, vlier, siringen. De struiken

kunnen alleen succesvol bloeien en vruchten geven als ze de ruimte krijgen. Bij bomen wordt het helemaal lastig. Staat die bijvoorbeeld niet te dicht op de tuin van de buren? Iedere gemeente heeft zijn eigen regelgeving over de erfgrans. Of worden ze niet te groot? Ik weet niet of mensen daarover goed worden voorgelicht. Ik ben daar niet gerust over. Op de website van Urgenda staan indrukwekkende getallen. Uit een enquête zou blijken dat 80 procent van de zaailingen is aangeslagen. Maar die enquête betreft het eerste jaar. Hoe gaat het over een paar jaar? Natuurlijk zijn dergelijke bewustmakingscampagnes goed, maar ze moeten wel slagen. In die zin, dat de zaailingen kunnen uitgroeien tot volwassen bomen en struiken.'

Dirk Doornenbal, algemeen directeur van NBB-groep, waaronder Nationale Bomenbank, begrijpt de aarzelingen van Dekker wel. 'Hij beoordeelt deze acties vanuit een professionele blik. Als je voor gemeenten bomen plant, kijk je immers altijd naar de juiste groeiomstandigheden.' Maar hij kan zich ook verplaatsen in de wethouder die de stad leefbaarder en gezonder wil maken met meer bomen. 'Waar kan hij die bomen kwijt? Dan bieden stadstuinen perspectief.'

Doornenbals bedrijf was vorig jaar betrokken bij een eerdere weggeefactie van De Gezonde Stad. Toen ging het om honderd grote bomen. 'Wij plantten die zelf bij de mensen thuis. Onze boomverzorgers beoordeelden of de plek geschikt was. Nu is ervoor gekozen om echt kleine bomen weg te geven, maar dan veel meer. Ik vind dat prima. Als er van de 1500 boompjes 500 uitgroeien tot een volwassen boom, dan is dat toch winst?' 🌱

VOOR BOOMVERZORGER LODEWIJK LAMERS VAN EENMANSBEDRIJF TAKKENWERK-BOOMVERZORGING IN ARNHEM IS DE KLANT NIET ALTIJD KONING. HIJ WEIGERT GEZONDE BOMEN DIE GEEN GEVAAR OPLEVEREN TE VELLEN. 'ALS BOOMVERZORGERS NIET VOOR BOMEN OPKOMEN, WIE MOET HET DAN DOEN?'

Foto: Arnold Lieverst

Advocaat

Foto: Eric Minnaard

van de bomen

Begin 2019 kreeg Lodewijk Lamers (50) te horen dat hij met Takkenwerk-Boomverzorging de prijs voor de beste bedrijfsnaam had gewonnen. Hij was totaal verrast – de inzending was buiten hem om gegaan – maar toen journalisten hem belden, realiseerde hij zich dat hij wel meer te vertellen had over zijn vak dan alleen over de originele bedrijfsnaam. Als boomverzorger weigert hij namelijk gezonde bomen te vellen, en dat standpunt wilde hij graag uitdragen.

Waarom wil je geen gezonde bomen vellen?

'In 2010 startte ik als zzp'er. Het ging me steeds meer tegenstaan om gezonde bomen te vellen. Mensen vroegen of ik hun boom kon kappen omdat hij licht wegnam, of vanwege de vieze blaadjes, of omdat de buren zo moeilijk deden. Ik vond dat onzin. Als boomverzorger moet je bomen in bescherming nemen. Zoals wij de wereld hebben ingericht zijn bomen volledig afhankelijk geworden van mensen. Wij hebben daarom de verantwoordelijkheid om goed voor ze te zorgen. Als boomverzorgers niet voor hen opkomen, wie doet het dan? Zieke bomen die ten dode zijn opgeschreven, bijvoorbeeld omdat ze zijn aangetast door de honingzwam, vel ik wel. Maar vaak zijn er alternatieven om hen te behouden. "Stervensbegeleiding" door kroonreductie van een aangetaste boom kan de uiteindelijke velling jaren uitstellen. Als ik een opdracht krijg voor het vellen van een boom zeg ik nooit direct nee. Ik ga altijd eerst kijken en probeer dan samen met de mensen een oplossing te vinden voor hun probleem. Ik kan bijvoorbeeld de boom zo snoeien dat er meer licht binnenkomt. Of ik stel voor iets te regelen met de buren. Zo wilde een oudere vrouw van haar boom af vanwege het bladafval. De buren, een jong stel, vonden dat jammer. We kwamen overeen dat de buren de

bladeren opruimden en de boom kon blijven bestaan. Af en toe gedraag ik me als advocaat van de bomen. Maar ik probeer wel met de mensen mee te denken. Mijn uiteindelijke doel is dat mensen weer blij zijn met hun boom.'

Als mensen toch de boom geveld willen hebben, verwijst je ze dan naar een collega?

'Ja. Voor mijn eerste klus als zzp'er was ik bezig met het snoeien van een berk in iemand zijn tuin. De buurman vroeg of ik zijn boom wilde kappen, een prachtige oude notenboom waaraan nooit iets was gedaan. Hij nam zijn hele tuin in beslag. Ik vond het zonde om hem te vellen en bood aan hem te snoeien. Dat ging niet in één keer, dat moest in fasen gebeuren. Na even nadenken besloot de man toch dat de boom omgezaagd moest worden. Ik weigerde. Hij zei: wil je geen geld verdienen? Het leuke is wel dat toen ik er tien jaar later langs reed de boom er nog steeds stond.'

Waarom ben je zzp'er geworden?

'Ik werd pas op latere leeftijd boomverzorger. Na de opleiding voor leraar maatschappijleer werkte ik een poosje in de journalistiek. Later werd ik leerkracht op een basisschool. Na negen jaar wilde ik iets anders, ik wilde buiten werken en fysiek bezig zijn. Toen ik een boomverzorger in een boom zag hangen wist ik dat ik dat wilde gaan doen. Om zeker te zijn van mijn keuze ging ik korter werken en een dag per week een boomverzorger helpen. Toen twijfelde ik niet meer en nam ik ontslag. Ik volgde de opleiding bij Helicon in Apeldoorn, en werkte bij hoveniersbedrijf Donkergroen. Ook deed ik nog de opleiding European Treeworker (ETW). Al vrij snel kwam ik erachter dat ik niet voor een groot bedrijf kan werken. Er zijn te veel

regeltjes waarvan ik het nut niet inzie. Waarom zou ik me bijvoorbeeld 's morgens eerst op het bedrijf moeten melden terwijl ik die dag een opdracht moet uitvoeren vlakbij mijn huis? Als zzp'er kan ik prima rondkomen, maar het is geen vetpot. Vrijheid heeft zijn prijs.'

Hoe houd je je kennis bij?

'Om op de hoogte te blijven van alle ontwikkelingen in het vak bezoek ik vaak de maandelijks kennisbijeenkomsten van de Kring Praktiserende

Delen je collega's jouw visie op het vellen van gezonde bomen?

'De media-aandacht na het winnen van de bedrijfsnamenprijs heeft discussie losgemaakt onder collega's. Iedereen staat er anders in. Maar ik wil duidelijk stelling nemen. Mensen huren mij in vanwege mijn vakkennis. Ik zie het als mijn plicht om alles wat ik aan kennis heb in te zetten om de boom te behouden. De klant is niet altijd koning. Ik krijg veel opdrachten via mond-tot-mondreclame. Meestal weten klanten hoe ik over het kappen

van bomen denk. Toch sla ik nog regelmatig een opdracht af. Dan ben ik wel blij dat ik mijn boodschap heb afgegeven, maar er is ook een stemmetje dat wijst op het geld dat ik ben misgelopen.'

Zou het voor jou makkelijker zijn als er een wettelijk verbod is op het kappen van gezonde bomen?

'Ik geloof niet in wettelijke verboden. Het moet uit de mensen zelf komen, zij moeten geen bomen meer willen kappen. Ik vind het wel erg dat steeds meer gemeenten de kapvergunning afschaffen en in plaats daarvan met een lijst van bijzondere bomen werken. Daarmee worden maar enkele bomen beschermd. Veel collega's zijn wel blij met het afschaffen van kapvergunningen omdat ze van al dat papierwerk af zijn. Maar een kapvergunning werkt remmend op bomenkap. Zo ontdekte ik enige jaren geleden, toen de gemeente Arnhem nog wel met een kapvergunning werkte, dat collega's op een terreintje achter mijn tuin voorbereidingen troffen voor het vellen van een grote esdoorn. Er stond al een telekraan in de straat. Er zou houtrot zitten in de stam. Ik zag alleen een afgestorven tak die was gaan rotten en die geen enkel probleem opleverde voor de boom. Het was niet leuk voor mijn collega's, maar ik heb de gemeente gebeld en gevraagd of ze meteen wilden komen, want hier werd onnodig een boom omgezaagd. Er bleek geen vergunning voor afgegeven te zijn en de boom is blijven staan.'

Dus de kapvergunning moet terug?

'Ja. Toch denk ik dat je meer bereikt door mensen te overtuigen van de waarde van bomen. Dan bedoel ik niet alleen hun waarde voor het klimaat. Grote oude bomen produceren veel zuurstof en vangen veel stikstof af, maar bomen zijn zo veel méér: het zijn prachtige levende wezens. Dat besef moet landen.'

Leidenaren realiseren langste en boeiendste stadspark

HET SINGELPARK IN LEIDEN VORMT EEN ZES KILOMETER LANGE AANEENGESLOTEN ROUTE OVER OUDE VESTINGWERKEN ROND HET HISTORISCH CENTRUM. BEWONERS ZIJN ER SAMEN MET ARCHITECTEN EN DE GEMEENTE IN GESLAAGD HET 'LANGSTE, MOOISTE EN SPANNENDSTE STADSPARK VAN NEDERLAND' TE MAKEN.

Leiden is een van de meest dichtbebouwde steden van Nederland. De stad heeft geen groots stadspark zoals Arnhem of Utrecht. Maar Leiden heeft wel veel water en om het historisch centrum stroomt een doorgaande singel. Al in de jaren zeventig opperde wethouder Cees Waal het plan een groene, weelderige parkrand te maken. Het plan kreeg pas vaart toen burgers in 2012 het initiatief namen. Het Team Singelpark van Stadslab Leiden organiseerde een brainstorm met tweehonderd inwoners en organisaties uit de stad. Ze stelden elf richtlijnen op voor de selectie van ontwerpers. De gemeente was direct enthousiast en ondersteunde de ontwikkeling. Het gemeenschappelijke doel was 'het langste, mooiste en spannendste stadspark van Nederland' te maken. Bijna tien jaar later kan Leiden bogen op een zes kilometer lange aan-

eengesloten route die langs de singels over de oude Leidse bolwerken loopt en bestaande en nieuwe parken verbindt. Het park is niet alleen uniek in zijn ontwerp, maar ook in de wijze waarop inwoners erbij zijn betrokken.

TIEN GEBODEN

De ontwerp bureaus LOLA Landscape Architects en Studio Karst ontwikkelden in 2014 samen met de gemeente Leiden en de stichting Vrienden van het Singelpark het Beeldkwaliteitsplan Singelpark. In dit plan vormen 'Tien Geboden' de essentie van het project Singelpark. Zij bieden handvatten voor alle ontwerp vragen. Zo moet het park een aaneengesloten route vormen. Door eenduidigheid in de vormgeving van straatmeubilair en entreeborden verbindt de Singelparkroute dertien parkgebie-

Tekst: Reina de Smeth

Foto: Reina de Smeth

Papiermoerbei

den en pleinen. Wandelaars kunnen makkelijk navigeren van het ene naar het andere park. Het water van de singels helpt hierbij als natuurlijk kompas. Nieuwe bruggen maken de route doorlopend. Monumentale bomen fungeren als markante oriëntatiepunten.

Een ander 'gebod' luidt dat de specifieke sfeer van de verschillende deelgebieden tot uiting komt. De oude begraafplaats Groenesteeg, waar familieleden van Van Gogh begraven liggen, is sprookjesachtig met oude bomen, en stinzenplanten in het voorjaar. Bij de Energiecentrale ligt de focus op actie: er zijn sportveldjes en er staan robuuste bomen en struiken, zoals de Europese en Japanse

lariks, zilverspar, boomhazelaar, netelboom, ruwe berk en smalbladige es. In het Blekerspark, waar vlakbij de arts Von Siebold rond 1825 Japanse planten kweekte, is het Japanse thema benadrukt. Er groeien Japanse esdoorns, zoete kers, Japanse abrikoos en dit jaar is er een Japanse notenboom (Ginkgo biloba) geplant, opgekweekt uit zaad van een Ginkgo die de atoomaanval op Hiroshima heeft overleefd.

BOTANISCH CURATOR

'Overall planten' is nog zo'n 'gebod'. Overall bomen, struiken, planten, bodembedekkers en bollen. In de grond, in bakken, aan gevels, tussen stenen en in het water. Zo veel als maar kan. Als een van de eerste acties daartoe richtten de Vrienden van het Singelpark een kweektuin in waar bomen en planten tijdelijk een plek kregen, om later in het Singelpark te worden geplant. Dat is mooi, en past helemaal bij de gewenste participatie, maar het Beeldkwaliteitsplan beoogt hoge kwaliteit en wil een botanische collectie opbouwen. Een openlucht tentoonstelling van bijzondere bomen en planten met een wetenschappelijke waarde. De Hortus Botanicus uit 1590, die ook op de Singelparkroute ligt en een van de oudste botanische tuinen ter wereld is, vormt daarvoor een belangrijke inspiratiebron. Een prominente rol is dan ook weggelegd voor botanisch curator Rinny Kooi, bioloog en voormalig docent aan de Leidse universiteit. De gemeente heeft haar aangesteld om te adviseren welke bomen, struiken en kruiden in aanmerking komen voor het arboretum, dat over de gehele route loopt. Rinny Kooi: 'Bij mijn keuze kijk ik naar de thematiek en historie van elk parkgebied, de variatie in grootte, vorm, verschijningsvorm (blad, schors, bloei), diversiteit in inheems en uitheems. En ook naar de toekomstbestendigheid. Welke bomen kunnen de klimaatverandering aan? Dat is bijvoorbeeld de elsbes. Die is royaal aangeplant in het recent opgeleverde Lakenpark.' Ook begeleidt ze de informatievoorziening. Inmiddels telt de Singelparkroute honderd arboretumbomen die voorzien zijn van een tekstbordje met een silhouet van het blad, de herkomst en een verhaal.

Blekerspark

Foto: Alice de Jong

In de 14e eeuw was Leiden volledig ommuurd met vele torens en stadspoorten en een brede verdedigings-singel. Toen kanonnen hun intrede deden en muren niet langer stevig genoeg waren, werden de muren vervangen door aarden wallen en bolwerken. Deze grootste stedelijke verdedigingsgordel van Europa is in structuur bewaard gebleven en geeft de binnenstad zijn karakteristieke stervorm.

Beeldmerk: Claudia Brown

De wandeling inclusief plattegrond is verkrijgbaar bij de VVV, of te downloaden van www.singelpark.nl.

Sterrenwacht Foto: Reina de Smeth

Plantsoen entreebord Foto: Alie Eradus

Begraafplaats Groenesteeg - bruine beuk uit 1830 Foto: Rachel Lancashire

Stedelijk groenbeheerder van het Singelpark, Emiel Hilgersom, benadrukt dat 'vooral bladmasa voor klimaatbestendigheid belangrijk is'. Hij werkt voor het onderhoud samen met vrijwilligers van de Vrienden van het Singelpark. De gemeente zorgt voor een basisniveau en de Vrienden plusen dat in enkele parken op naar hoog niveau. In totaal staan er rond de 1850 bomen, waarvan 320 inheems. De variatie in grootte, leeftijd en soort geeft een prettige levendigheid aan het Singelpark. Van papiermoerbeï tot Italiaanse populier. Van sneeuwpeer tot Japanse cipres. Van de vierhonderdjarige goudenregen in de Hortus tot een veelkleurende in het Huijgpark.

DAGELIJKS DUIZEND TOT TWEEDUIZEND WANDELAARS

Uiteraard is het Singelpark niet klaar. Een stedelijk park is altijd in beweging en er zijn nog een aantal wensen. Alexander Geertsema, voorzitter van de Vrienden van het Singelpark: 'De paden aan de buitenkant van het Singelpark – de Promenade volgens het Beeldkwaliteitsplan – zijn nog niet af. Daarnaast moeten meer kriskrasroutes worden aangelegd om de hoofdroute te ontlasten. Want inmiddels bewandelen dagelijks duizend tot tweeduizend mensen de route. Ook willen we een grotere biodiversiteit.' Stadsecoloog Wouter Moer-

land pleit ervoor te investeren in kruiden. Rinny Kooi kijkt vooral naar de toekomst. 'In de nieuwe aanplant', zegt ze, 'kiezen we voor toekomstbestendige bomen, struiken en planten, want ook Leiden gaat de komende jaren warmer worden en sommige planten zijn daar niet tegen bestand.' Maar, benadrukt Geertsema, 'om het hele park te kunnen beheren op het hoogste niveau en het de kwaliteit te geven die iedereen voor ogen heeft, is er wel meer geld nodig.'

Het Team Singelpark heeft eind vorig jaar het Beeldkwaliteitsplan geëvalueerd en geeft vijftig aanbevelingen om door te pakken. Meer bomen en planten is daarvan een van de belangrijkste. Want hoewel er enorm veel werk is verzet en veel parken mooier zijn gemaakt, is het aantal bomen ongeveer hetzelfde gebleven. En de dam in de singel bij de Energiecentrale moet verwijderd worden. Daar aan wordt gewerkt. Als dat lukt, is de singelroute niet alleen helemaal rondom de stad te lopen, maar ook te varen of in de winter zelfs te schaatsen. 🌿

Met dank aan: Rinny Kooi, Alexander Geertsema, Emiel Hilgersom, Maarten van Oosterom, Lauri Oosterom, Hester Sleeking, Leo van der Sluijs, Hans van Daalen, Eduard Groen.

Zilver-sparren

ZILVERSPARREN ZIJN STATIGE BOS- EN PARKBOMEN. VAN DE VELE SOORTEN ZIJN ER IN EUROPA ZES INHEEMS.

De zilverspar (*Abies*) blijkt een lastig geslacht, er zijn 49 tot 67 soorten erkend, afhankelijk van welke taxonoom men volgt^{1,2}. De natuurlijke groeigebieden zijn groot, waardoor veel soorten overlappen en met elkaar kruisingen aangaan, met ondersoorten en variëteiten tot gevolg. Soms groeien ze in geïsoleerde populaties. Dit alles werkt het ontstaan van nieuwe soorten tijdens evolutie in de hand. Bovendien zijn sommige groeigebieden moeilijk bereikbaar en ontbreekt genetisch soortenonderzoek.

Het mooiste voorbeeld van de problematiek is het soortencomplex van de *Abies delavayi*-groep uit China, een 'taxonomisch mijnenveld' bestaande uit een tiental soorten. Ze hebben alle een vergelijkbare kroonvorm en prachtige paarsblauwe kegels waaruit puntige dekschubben steken. De soorten zijn te onderscheiden door hun naaldvorm, twijgkleur en -behang en combinaties daarvan.

HERKENNING

Zilversparnaalden lijken op die van sparren (*Picea*), Douglas en Hemlock, maar zitten met een rond voetje, als een zuignapje, aan de twijg vast. Bovendien zijn de naalden breder, hebben ze een duidelijker grijswitte onderkant en geuren ze naar grapefruitschil, kamfer of een combinatie hiervan. De kegels zijn tonvormig en vallen bij rijpheid uiteen aan de boom.

Een aantal soorten is belangrijk voor houtproductie; in Europa is dat vooral de gewone zilverspar (*Abies alba*). Veel soorten zijn geschikt voor aanplant in parken en tuinen. In kleine tuinen wordt vaak de Koreaanse zilverspar (*Abies Koreana*) aangeplant. Zilversparren worden veel gekweekt als kerstboom en voor kerstgroen. Zilversparsoorten groeien in een groot deel van het noordelijk halfrond, vaak in bergachtige streken.

REUZENZILVERSPAR

De bekendste soort in Nederlandse bossen en parken is de reuzenzilverspar (*Abies grandis*). In 1825 verzamelde David Douglas zaden door in bomen te klimmen, en - half bedekt onder de hars uit de talrijke harsblazen op stam en takken

1 Farjon, A.: A handbook of the world's conifers.
2 Debreczy, Z & Racz, I.: Conifers around the world.

Boven en onder: Kegels van de Kaukasische zilverspar

Bloei knoppen van de reuzenzilverspar

Kegels van de Spaanse zilverspar

- onverrichter zake er weer uit te klauteren. De rijpe kegels vielen uiteen toen hij ze pakte³. In Nederland staan meerdere exemplaren van meer dan 40 meter hoog, onder andere een exemplaar van 44 meter in de Arnhemse Waterberg-bossen⁴. Reuzenzilversparren werden vroeger veel aangeplant voor houtproductie, maar het hout is niet erg waardevol. Ze groeien wel snel uit tot grote bomen, maar worden niet oud, en het hout heeft een lage dichtheid. Volwassen bomen hebben last van droogte en verzuring en sterven massaal af.

GEWONE ZILVERSPAR

De gewone zilverspar (*Abies alba*) is bekend van het zogenoemde Plenterwoud: gemengde productiebossen met beuken en zilversparren waarin individuele bomen worden geoogst om het boscysteem te verjongen. Gewone zilversparren komen weinig voor in Nederlandse bossen en parken, maar de laatste jaren ziet men zilversparbossen als mogelijke vervanger voor fijnsparbossen. Waar ze in Nederland zijn aangeplant zijn de resultaten wisselend. Er staan grote exemplaren op Drentse keileem, maar op zandgronden valt de groei tegen. In het landgoed Schovenhorst op de Veluwe en het Smithuyserbos bij Hilversum zijn echter wel mooie exemplaren te vinden. Natuurlijke verjonging, waarbij zaailingen of scheuten spontaan uitgroeien tot nieuwe bomen, vindt in Nederland ook veel plaats.

KAUKASISCHE ZILVERSPAR

De Kaukasische zilverspar (*Abies nordmanniana*) is een goede parkboom, die in Nederland 30 tot 35 meter hoog kan worden. Hij blijkt zeer droogteresistent, oude bomen hebben de droge jaren erg goed doorstaan en houden een volle kroon. In productiebossen is hij een interessante vervanger voor de massaal afstervende fijnspar en lariks. Hij groeit langzaam, over de groei in bossen is nog weinig bekend. Natuurlijke verjonging komt veel voor. De boom in Vaeshartelt in Maastricht, het dikste exemplaar in Nederland⁴, is zeer fraai.

EDELSPAR

Met zijn grijsblauwe naalden is de edelspar (*Abies procera*) een mooie grote sierboom voor parken. Daarbij gaat het om geselecteerde bomen, van nature zijn de naalden grijsgroen. Geënt op een onderstam van de Koreaanse zilverspar, is hij zeer geschikt voor (kleine) tuinen, blijft de boom compact en toont hij al vroeg zijn prachtige kegels. De edelspar groeit het best op vochthoudende (eventueel klei-)grond. Op zandgrond, mits redelijk vochthoudend en humusrijk, groeit hij ook, maar langzaam.

De oude exemplaren in Nederland, onder meer in de parken van Oostereng, Schovenhorst, Dennenhorst, Hortus Haren en Poort-Bulten, vertonen een slechte vitaliteit door verdroging en verzuring. Jongere bomen groeien nog goed, dus aanplant is nog steeds aan te raden. Edelsparren planten zich regelmatig op een natuurlijke manier voort.

KOREAANSE ZILVERSPAR

De Koreaanse zilverspar (*Abies koreana*) is een aantrekkelijke, langzaam groeiende boom voor tuinen en parken. Droge

3 Nisbet, J.: David Douglas, a naturalist at work.
4 www.monumentaltrees.com

Gewone zilverspar in Zwarte Woud

Kaukasische zilverspar in kasteelpark Vaeshartelt

Kegels van de
Koreaanse zilverspar

grond verdraagt hij goed. Hij bereikt een hoogte van 6-10 meter en wordt ook veel gebruikt als onderstam, voornamelijk voor dwergcultivars. De naalden zijn opvallend en de talrijke kegels verschijnen al op jonge leeftijd. Er zijn vele cultivars in de handel, vaak met compacte groei, zeer grijswitte naalden en soms met omgekrulde naalden.

GRIEKSE ZILVERSPAR

Hoewel de Griekse zilverspar (*Abies cephalonica*) in Nederland weinig bekend is, wil ik er toch een lans voor breken. Er staan in Nederland enkele forse exemplaren, onder andere in Schovenhorst. In verschillende arboreta zijn goed groeiende jonge bomen te vinden. Hij is geschikt als parkboom en mogelijk ook als bosboom. Het is interessant om hiervan een proef op te zetten.

In botanische tuinen en bij kwekerijen zijn andere, niet inheemse, mooie soorten te vinden, met name van Spaanse zilverspar (*Abies pinsapo*), Edelspar (*Abies concolor*), Japanse zilverspar (*Abies veitchii* en *Abies homolepis*) en Forrest's zilverspar (*Abies forrestii*). 🌲

DIERCKXLEZING OVER BOMENLANEN IS VERPLAATST

Vanwege coronamaatregelen is de 25e Dierckxlezing verplaatst naar 30 maart 2022.

De lezing *Bomenlanen. Over de onlosmakelijke relatie tussen bomen en wegen* gaat over de waarden, cultuurhistorie, functies, inrichting en het beheer van bomenlanen.

Sprekers: Gerdy Verschuure-Stuip en Lotte Dijkstra
Aanvang: 19.30 uur

Locatie: In de Driehoek, zaal Gertrudiskapel
Willemsplantsoen 1c in Utrecht

Vijf minuten lopen vanaf Utrecht Centraal Station
Toegang: gratis

Verplicht aanmelden: info@bomenstichting.nl of
085-0777821

N.B. er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar, dus meld u snel aan.

Tevens presentatie van het boek *Bomenlanen. Over de onlosmakelijke relatie tussen bomen en wegen*. Op deze avond met korting te koop voor € 25,- (normale prijs € 29,50). Het boek is vanaf 30 maart 2022 te bestellen via de webwinkel van de Bomenstichting.

Colofon
46ste jaargang, winter 2021
Verschijnt 2x per jaar, oplage 2700 stuks

Redactieadres Bomenstichting
Eusebiusbuitensingel 9, 6828 HT Arnhem
Telefoon 085-0777821
E-mail info@bomenstichting.nl
Website www.bomenstichting.nl
ING-bank IBAN NL51INGB0002108755
Drukker Daneels grafische groep, Beerse
Papier FSC mixed recycled Silk MC halfmat 115 gr

Redactie Jeroen van den Bergh, Dirk Doornenbal,
Leo Goudzwaard, Tim Jansma en Reina de Smeth
Eindredacteur Maria van Rooijen
Hoofdredeacteur Hanna Hirsch
Tekstadvies Marianne Mooij
Ondersteuning Linda Tiggelman
Vormgever Jet Westbroek, www.jetwestbroek.nl
Aan dit nummer werkten mee Leo Goudzwaard, Jan Hilbert, Tim Jansma, Gerrit-Jan van Prooijen, Marc Rotteveel, Reina de Smeth, Jasmine Smits, Jilles van Zinderen

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

De Bomenstichting heeft tot doel de zorg en aandacht voor de bomen in de stad en op het platteland te bevorderen. Zij doet dit sinds 1970.

Al vanaf € 30 bent u een jaar lang donateur van de Bomenstichting. Studenten krijgen 50% korting.

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid
Prinses Beatrix der Nederlanden

MEDEDELINGEN

WISSELINGEN BESTUUR

Helaas heeft wegens drukke werkzaamheden Jan Borren zijn bestuursfunctie moeten beëindigen. We bedanken hem voor wat hij voor de Bomenstichting heeft gedaan. Eind december moeten we ook afscheid nemen van Bart Witmond; zijn termijn zit er na negen jaar op. Hij heeft zich met groot enthousiasme en bestuurlijke vaardigheid

ingezet als penningmeester. Ook heeft hij regelmatig de functie van interim-voorzitter vervuld. Altijd was Bart bereid om taken op zich te nemen en problemen op te lossen. De Bomenstichting is hem veel dank verschuldigd voor zijn grote inzet en inbreng! We stellen drie nieuwe bestuursleden aan u voor.

Ingrid Vos - nieuwe secretaris

Ingrid Vos (1963) is sinds 8 september 2021 bestuurslid. In Wageningen heeft ze de hbo-opleiding voor botanisch analiste gedaan. Daarna werkte ze lange tijd bij een bosbouwonderzoeksinstituut in Zweden, waar ze zich bezig hield met loof- en naaldbomen. Op dit moment werkt Ingrid in Wageningen en coördineert ze kasproeven bij aardappelveredelingsbedrijf Solynta. Ingrid geniet van de natuur, het liefst door te wandelen op klompenpaden of op één van de 'Trage Tochten' in het Gelderse Landschap. Als tuin vrijwilliger zet ze zich in voor het herstel van stadstuinen en het vergroten van de biodiversiteit. Vanaf 1 januari 2022 zal Ingrid de functie van secretaris overnemen van Ines Verbeek die lid van het bestuur blijft en als jurist veel bomenzaken begeleidt.

Thijs Fikken - nieuwe penningmeester

Thijs Fikken (1993) is vanaf 13 december 2021 lid van het bestuur. Als groot fan van de natuur is hij elk weekend wel ergens wandelend of hardlopend in de Nederlandse bossen te vinden. Van het Drents-Friese Wold tot de Biesbosch. Doordeeweeks werkt Thijs bij adviesbureau Ecorys aan ruimtelijke uitdagingen en beleid op het gebied van landbouw, natuur en economie. Thijs hoopt als nieuwe penningmeester vanaf 1 januari 2022 een frisse blik te werpen op de activiteiten van de Bomenstichting. En op die manier zijn steentje bij te dragen aan de instandhouding van de Nederlandse natuur.

Harry Boeschoten - nieuwe voorzitter

Harry Boeschoten (1957) is de nieuwe voorzitter per 1 januari 2022. Ook hij is sinds 8 september 2021 lid van het bestuur. Zijn liefde voor bos en natuur werd hem van jongs af aan door zijn vader bijgebracht tijdens de vele wandelingen en werkzaamheden op de Utrechtse Heuvelrug en in het jonge bos achter zijn ouderlijk huis. Dat hij bij Staatsbosbeheer terecht kwam is dus niet zo gek.

De afgelopen jaren is Harry programmadirecteur Groene Metropool bij Staatsbosbeheer, waar hij zich richt op het vergroenen van de stedelijke gebieden door het aanleggen van groene netwerken voor mens en natuur.

WISSELINGEN REDACTIE BOMENNIEUWS

Ook binnen de redactie van Bomennieuws hebben wisselingen plaatsgevonden. Anja Koning heeft na vier jaar afscheid genomen. Eerder nam Henriette Lautenbach al afscheid van de redactie. We bedanken beiden voor hun grote inzet voor ons tijdschrift! Gelukkig heeft de redactie ook nieuwe leden kunnen verwelkomen: Dirk Doornenbal, Leo Goudzwaard, Hanna Hirsch, Tim Jansma, Marianne Mooij en Reina de Smeth. Vanuit de Bomenstichting zal bureausecretaris Linda Tiggelman ondersteuning bieden. Fijn dat de redactie nu weer op volle sterkte is!

ZE HANGEN AAN EEN WITTE PAARDEN-
KASTANJE OP EEN PLEINTJE, AAN EEN DIKKE
PLATAAN ACHTER EEN KLOOSTER, OF AAN EEN
HOGE WATERCIPRES IN EEN PARK: POSTERS
DIE VERTELLEN WAT DE BOMEN OPLEVEREN
VOOR DE STAD EN HAAR INWONERS.

TreeTags maken het belang van bomen zichtbaar

Bomen zijn van grote waarde voor mensen en de biodiversiteit. Vooral oude(re) bomen met een groot bladoppervlak leveren veel diensten waar mensen profijt van hebben. In het stedelijk gebied leveren bomen meer dan twintig ecosysteemdiensten. Denk daarbij aan het zuiveren van de lucht, opvangen van regenwater, produceren van hout, bieden van schaduw en het verkoelen van de omgeving.

Veel mensen beseffen echter niet hoe belangrijk bomen zijn. Om mensen bewust te maken van het belang van bomen heeft Pius Floris Boomverzorging TreeTags ontwikkeld. Dit zijn duurzaam geproduceerde posters die vertellen wat een boom voor ons doet, zoals hoeveel luchtvervuiling hij afvangt, hoe-

veel water hij vasthoudt, hoeveel CO₂ is opgeslagen en hoeveel zuurstof de boom levert.

Op 18 juni 2020 is de TreeTag-actie gestart, waarbij op één dag op meer dan 150 locaties in Nederland, België, Engeland en Zweden TreeTags zijn opgehangen aan bomen. Sinds die kick-off zijn in Nederland inmiddels meer dan tweehonderd bomen voorzien van een TreeTag, van een mooie grote boom in een particuliere voortuin tot een aantal bomen in het Park in Rotterdam. Met de hashtag #TreeTag is een foto van de boom te posten op Instagram, Facebook of Twitter. Daarnaast zijn de geplaatste TreeTags te vinden op de website www.TreeTags.eu. De actie moet ertoe leiden dat iedereen belang gaat hechten aan bomen, grote bomen behouden blijven en er meer bomen met duurzame groeiplaatsen aangeplant worden.

Wilt u meer informatie of heeft u bomen waarbij een TreeTag kan bijdragen aan draagvlak voor bomen? Kijk dan op de website www.TreeTags.eu.

LIEFDESBRIEVEN AAN BOMEN

Het oorspronkelijke idee van de TreeTag komt uit Australië, waar de stad Melbourne een aantal jaren geleden een project startte om dergelijke posters aan bomen te hangen. Dit leverde veel positieve reacties op, tot liefdesbrieven aan bomen aan toe (de bomen hadden een eigen e-mailadres gekregen). Mensen die een boom eerst een vervelend obstakel vonden die voor schaduw en vallende blaadjes in de herfst zorgde, zagen nu ineens de waarde van de boom en waren er juist blij mee. Het effect van de posters reikt verder dan de toevallige voorbijganger. Ook online is hier veel aandacht voor. De afgelopen jaren zijn honderden positieve berichten op sociale media verschenen over de TreeTags en de waarde van bomen. 🌱

